

ENSEMBLE
OPERA
DIVERSA
OPERA / MUZIKA / MELODIE / ZHĚRTEŠKÁ

v REDUTĚ

NdB Národní
divadlo
Brno

Kaprál | Martinů | Novák | Kyas

PÍSNĚ, TANCE, USPÁVANKY

Lucie Hilscherová, mezzosoprán
Kristina Vaculová, flétna
Gabriela Tardonová, dirigentka

20. 9. 2016 v 19:00
Reduta (Mozartův sál), Zelný trh 4, Brno

PROGRAM

Jan Novák:

Odorum concentus pro smyčcový orchestr 13´

Con moto – Allegro – Andante – Allegretto – Allegro

Bohuslav Martinů: *Nový Špalíček*

(v úpravě Jiřího Temla pro komorní ansámbl) 10´

Jan Novák:

Choreae vernaes pro flétnu a komorní orchestr 18´

Con liberta. Alegretto – Andante – Lento. Allegro

————— přestávka 15 minut —————

Václav Kaprál:

Uspávanky pro mezzosoprán a komorní orchestr 9´

Ondřej Kyas: *Melodie pro smyčce* 6´

Jan Novák:

Carmina Sulamitis

pro mezzosoprán a komorní orchestr 25´

Allegro (Osculetur me) – Intermezzo – Andante (Leva eius)

– Andante (Ego dormio) – Sostenuto (Donec aspireset dies) –

Allegro (Pone me ut signaculum)

OBSAZENÍ

Lucie Hilscherová, mezzosoprán

Kristina Vaculová, flétna

Gabriela Tardonová, dirigentka

Ensemble Opera Diversa

I. housle

Jan Bělohávek (koncertní mistr)

Kristýna Jungová

Lukáš Mik

Linda Finsterlová

Karel Svačina

Jana Sotolářová

II. housle

Zuzana Křivá

Antonina Tyshko

Alžběta Stračinová

Hana Bílková

Jaroslav Panák

violy

David Křivský

Petr Pšenica

Eva Kotrbová

Leoš Černý

violoncella

Anežka Jungová

Eliška Kotrbová

Iva Kalusová

kontrabasy

Anežka Moravčíková

Barbora Opršalová

bicí

Martin Opršál

celesta

Jitka Houřová

flétna

Iveta Krulová

Kristina Vaculová

klarinet

Milena Svobodová

Jiří Tolar

fagot

Pavel Horák

lesní roh

Pavla Tichá

harfa

Dominika Kvardová

produkce: Lukáš Baumann, Magdalena Dostálová, Lubor Pokluda

text: Petra Čtveráčková, Vladimír Mañas, Martin Flašar (esej)

grafika: Sylva Marková

dramaturg a umělecký vedoucí: Vladimír Mañas

O INTERPRETECH

Flétnistka **Kristina Vaculová** je absolventkou brněnské konzervatoře a Janáčkovy akademie múzických umění, kde studovala ve třídách MgA. Boženy Růžičkové a prof. Václava Kunta. Svá studia dále obohatila roční stáží na Hudební akademii Ference Liszta v Budapešti u prof. Zoltána Gyöngyösyho. Absolvovala mistrovské kurzy u Václava Kunta, Davida Formissana, Hansgeorga Schmeisera, Felixe Renngliho, Jánose Bálinta a workshopy např. u Carin Levine, Andráse Adorjána a Roberta Winna.

Je laureátkou několika národních a mezinárodních soutěží, získala 2. cenu v národní soutěži konzervatoří ČR 2000, 1. cenu v mezinárodní soutěži Concertino Praga 2001, 1. cenu na mezinárodním festivalu Anglo-Czechoslovak Trust v Londýně 2005 – kategorie dřevěných nástrojů, 1. cenu v národní flétnové soutěži *In bona Fidae* v Hlučíně 2007, 2. cenu v mezinárodní flétnové soutěži Friedricha Kuhlau v německém Uelzenu 2009 (kategorie sólo flétna), a tamtéž obdržela 1. cenu v kategorii flétnových trií a kvartet v r. 2011.

Sólově vystoupila na mezinárodním festivalu Moravský podzim a na mezinárodním festivalu Petera Dvorského. Jako sólistka vystoupila s našimi předními orchestry, např. SOČR v Praze, Filharmonie Brno, Moravská filharmonie Olomouc, Filharmonie Bohuslava Martinů, Janáčkova filharmonie Ostrava, Komorní orchestr Bohuslava Martinů. Od ledna roku 2012 je členkou Filharmonie Brno.

Mezzosopranistka **Lucie Hilscherová** pochází z Hranic na Moravě. Absolvovala sólový zpěv (pod vedením Romany Feiferlíkové), psychologii a hudební výchovu na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Zpěv studovala také u Ursuly Schönhals na Filozofické fakultě Technické univerzity v Chemnitz. Absolvovala pěvecké kurzy u Helen Donath, Hedwig Fassbender, Gabriely Beňačkové, Dagmar Peckové, Zlatice Livorové, Marty Infante ad.

Je laureátkou pěveckých soutěží Cantilena Bayreuth, Musica Sacra Competition v Římě a Mezinárodní pěvecká soutěž Antonína Dvořáka v Karlových Varech. Pravidelně hostuje v Národním divadle v Praze, Státní opeře Praha, Divadle J. K. Tyla v Plzni, Národním divadle moravskoslezském v Ostravě a Státním divadle v Košicích (Matka Marie v *Dialozích Karmelitek*, Emilie v *Otellovi*, Marcellina ve *Figarově svatbě*, Třetí dáma v *Kouzelné flétně*, Berta v *Lazebníku sevillském*, Háta v *Prodané nevěstě*, Paní Reichová ve *Vesělých paničkách windsorských* ad.). Spolupracuje s Ensemble Opera Diversa a Komorní operou Praha.

Patří mezi vyhledávané koncertní pěvkyně. Pod taktovkou Libora Peška, Jiřího Bělohávka, Helmutha Rillinga, Davida Porcelijna, Tilla Alyho, Kaspara Zehndera, Andrease Sebastianiana Weisera, Leoše Svárovského, Petra Vronského nebo Petra Fialy spolupracovala s BBC Symphony Orchestra, Tokyo Metropolitan Symphony Orchestra, Radio-Sinfonieorchester Stuttgart des SWR, Bach-Collegiem Stuttgart, Poznaňskou filharmonií, Pražskou komorní filharmonií, Filharmonií Hradec Králové, Filharmonií Brno nebo Janáčkovou filharmonií Ostrava.

S Ensemble Opera Diversa uvedla v lednu 2011 v české premiéře *Písně větru a krvi* (Dziesmas vējam un asinīm, 1991) lotyšského skladatele Pēterise Plakidise, účinkuje v opeře *Pickelhering 1607 aneb Nový Orfeus z Bohémie* Pavla Drábka a Ondřeje Kyase a s velkým úspěchem se také zhostila sólového partu v cyklu *Folk Songs* Luciana Beria, kterým Ensemble Opera Diversa zahájil v říjnu 2013 své účinkování v Redutě. V produkci Ensemble Opera Diversa se představila také na vlastním recitálu s klavíristou Miroslavem Sekerou v červnu 2015.

Dirigentka **Gabriela Tardonová** (rozená Piszkaliková) pochází z Karviné. V pěti letech se stala členkou výběrového souboru Permoník. V roce 1998 promovala na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity v oboru sbormistrovství a poté vystudovala dirigování na Janáčkově akademii múzických umění v Brně ve třídě Rostislava Hališky a Lubomíra Mášla. V roce 2002 se zúčastnila soutěžních dirigentských kurzů v Ostravě pod vedením Zsolta Nagye a stala se jejich vítězkou. V roce 2003–4 studovala v rakouském Grazu na Universität für Musik und darstellende Kunst v dirigentské třídě Martina Siegharta. V rámci tohoto stipendijního pobytu byla vybrána k aktivní účasti na mezinárodním festivalu International Week konaném v Grazu, kde spolupracovala s univerzitním symfonickým orchestrem. Do velké míry se zaměřuje především na uvádění soudobé operní tvorby (*Žirafí opera* Markéty Dvořákové, *MrTvá* Markéty Dvořákové a Ivo Medka, opery Josefa Berga). Spolu s Tomášem Krejčím působí jako dirigentka orchestru Mladí brněnští symfonikové.

Od roku 2006 pravidelně spolupracuje se souborem Ensemble Opera Diversa, s nímž vedle koncertních projektů uvedla v premiéře opery dua Pavel Drábek a Ondřej Kyas *Dýňový démon ve vegetariánské restauraci* (2010) a *Ponava: Zmizelé řeky* (2013). V posledních třech letech působí jako hlavní dirigentka Ensemble Opera Diversa i v orchestrálních projektech. Pod jejím vedením získal ansámbl velmi kompaktní zvuk. Ačkoli orchestr nemá z principu stálé zaměstnance, stálý okruh jeho členů se postupně proměňuje ve výtečně sehraný soubor, který se s energií pouští i do méně obvyklých zákoutí hudebního repertoáru 20. a 21. století.

Ensemble Opera Diversa je nezávislý soubor profesionálních hudebníků a zpěváků, kteří tvoří a provádějí živou hudební a vokální tvorbu. Vedle klasické tvorby je jádrem činnosti původní komorní hudba a opery z dílny Ondřeje Kyase a Pavla Drábka. Od počátků (1999) se ze souboru vyvinula hudební společnost, která uskutečňuje kolem čtyřiceti vystoupení a představení ročně. Na svém kontě má čtyři celovečerní opery, dvě desítky původních minioper, desítku původních orchestrálních skladeb a velké množství klasického repertoáru.

Ensemble tvoří soubor zpěváků, komorní orchestr (pod vedením koncertního mistra Jana Bělohávk), který je vyhledávaným interpretem klasické i nové hudby, a komorní sbor Ensemble Versus (pod vedením Vladimíra Maňase).

Komorní orchestr vznikl v roce 2005, od počátku jej vede koncertní mistr **Jan Bělohávek**. Ensemble Opera Diversa uvádí ve vlastní produkci obvykle tři až pět tematických

koncertních projektů. Jednotlivé programy obvykle propojují tvorbu 20. století se skladbami soudobými, především díly kmenového autora Ensemble Opera Diversa Ondřeje Kyase a spřízněných autorů. Ve smyslu hledání a dotváření vlastní poetiky soubor usiluje o vytváření posluchačsky objevných programů – nepřináší banální nebo notoricky známé kusy, vyhýbá se ale i úzkému vřazení do proudu soudobé vážné hudby. Svou dramaturgií i interpretačním nasazením usiluje o dialog s otevřeným posluchačem.

K PROGRAMU

Ensemble Opera Diversa se již více jak pět let věnuje systematicky mapování české hudby 20. a 21. století. V souvislosti s Rokem české hudby 2014 připravila unikátní cyklus Město jako hudba, představující skladby autorů spojených s Brnem. Každý ze tří koncertů zahrnoval skladby Jana Nováka (1921–1984) a vedle děl Leoše Janáčka, Vítězslavy Kaprálové či Pavla Haase zazněla díla současných autorů (František Emmert, Miloš Štědroň, Ondřej Kyas).

Nepochopitelnou mezeru v provozování i nahrávání jedinečného a zároveň přístupného díla Jana Nováka pak Ensemble Opera Diversa postupně doplňuje dalšími koncertními projekty i nahrávkami. Po CD Jan Novák vol. 1 (obsahující rané koncerty pro hoboj a pro klavír) připravuje Ensemble Opera Diversa obdobné CD vol. 2 se třemi díly Jana Nováka: *Choreae vernaes*, *Carmina Sulamitis* a *Odarum concentus*.

Diversní akcent na málo známé či původní české skladby spočívá – vedle tří zmíněných skladeb Jana Nováka – také

v zařazení ve své době oceňovaných *Uspávanek* Václava Kaprála pro mezzosoprán a komorní orchestr. Brněnskou premiérou je také uvedení *Nového Špalíčku* Bohuslava Martinů v úpravě Jiřího Temla pro komorní orchestr.

Jan Novák (8. dubna 1921, Nová Říše – 17. listopadu 1984, Neu Ulm, Německo) byl jedním z nejvýraznějších českých skladatelů druhé poloviny 20. století. Vedle skladby se intenzivně věnoval studiu středověké latiny a antické literatury, což se ve velké míře promítlo v jeho kompozicích. Humanitního vzdělání se mu dostalo na jezuitském gymnáziu ve Velehradě a klasickém gymnáziu v Brně. Od dětství hrál na housle, klavír a varhany. Jeho zájem o skladbu ho přivedl na brněnskou konzervatoř do třídy Viléma Petrželky, paralelně vystudoval také obor hra na klavír u Františka Schäfera. Za války pobýval dva roky na nucených pracích v Německu, po jejím skončení absolvoval *Smyčcovým kvartetem* a orchestrální *Taneční suitou* (1946). Ve studiích pokračoval na AMU u Pavla Bořkovce a vrátil se také k Vilému Petrželkovi, který začal působit na JAMU. Poté odjel na stipendijní pobyt do USA, kde krátce studoval u Aarona Coplanda na Berkshire Music Centre a soukromě u Bohuslava Martinů, který jeho skladatelské myšlení výrazně posunul. Po návratu do vlasti (25. února 1948) se živil jako skladatel ve svobodném povolání. Byl respektován pro svou technickou vyspělost, melodiku, živelný rytmus a smysl pro formální výstavbu. V novém režimu však Novák odmítal přijmout dobový diktát socialistického realismu. Velkou inspirací a útěchou se mu staly latinské texty, využíval klasickou metricku a rytmus. Komponoval také v dodekafonickém a jazzo-

vém stylu, proslul jako autor filmové a scénické hudby. Po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 zůstal v zahraničí a do vlasti se už nevrátil. Jeho hudba byla v tehdejší Československu zapovězena, po roce 1989 se jí však postupně začalo dostávat pozornosti, kterou si právem zaslouží. V roce 2013 mimo jiné vyšlo znamenité CD s kompletní nahrávkou smyčcových kvartetů Jana Nováka v podání Miloslav Ištvan Quartet, jehož členem je koncertní mistr Ensemble Opera Diversa Jan Bělohávek.

Odorum concentus (1973) pro smyčcový orchestr opět odkazuje k Novákově hlavnímu inspiračnímu zdroji – latinské poetice. Podnětem se skladateli stalo patero čtyřverší z Horatiovy první knihy Písní. V pěti kontrastních větách napětí udržuje proměnlivé metrum související s rytmem veršů, pizzicatové běhy a naléhavá barevnost. Repetované motivy dodávají skladbě řád a ctí svou textovou předlohu.

Choreae vernaes, tedy Jarní tance, napsal Jan Novák v roce 1977 jako komorní skladbu pro flétnu a kytaru. O tři roky později dílo instrumentoval pro komorní orchestr. Skladba je rozvržena do tří rozsáhlejších vět s vlastními kontrasty. I zde se odráží Novákova záliba v latině a poezii zvláště. Jedna z Horatiových Ód (hexametr *Diffugere nives, redeunt iam gramina campis / arboribusque comae* – *Sněhy roztály, pole již dávají klíčit semínkům a stromy se odívají listím*) určuje i rytmické schéma úvodní trojdílné fráze Allegretta.

Carmina Sulamitis (1946–1947) patří mezi raná Novákova díla. Tento cyklus Novák napsal v prvním ročníku studia na pražské Akademii múzických umění ve třídě Pavla

Bořkovce. Z latinských překladů biblické Písně písni si vybral ke zhudebnění pět pasáží, náročný mezzosopránový part má protipól v barevně zajímavém komorním orchestru s dřevěnými dechovými nástroji a tympány.

Carmina Sulamitis / Písně Sulamitiny

Ó, kéž by mne políbil políbením úst svých!
Neboť lepší je láska tvá než víno, oplývá nejzácnejšími
mastmi.

Ó, kéž by mne políbil políbením úst svých!

Levice jeho pod mou hlavou a pravice jeho mne objímá.

Já spím, ale srdce mé bdí.
Hlas mého milého při klepání:

Otevři mi, má sestro,
má přítelkyně, holubičko,
má čistounká,

neboť má hlava je plná rosy
a kadeře krůpějí nočních.

Svůj šat jsem vysvlékla, jak si jej obléknu?

Své nohy jsem umyla, zas si je zašpiním?

Vstala jsem, abych otevřela svému miláčkoví,
z rukou mi kanula myrha a prsty byly plné drahocenné
myrhy.

Otevřela jsem závoru svému miláčkoví,
ale on se odvrátil a odešel.

Má duše roztála, jakmile promluvil.

Hledala jsem a nenalezla,
volala a neodpověděl mi.

Zapřísahám vás, jeruzalémské dcery,
najdete-li mého miláčka,
abyste mu zvěstovaly,
že láskou umdlévám.

Dokud nám přeje den
a než se nakloní stíny,
vrať se, vrať se,
podoben lani a koloušku
na horách betherských.

Polož mne jako pečetní prsten
na své srdce,
jako pečetní prsten na své rámě.
Vždyť je silná jako smrt láska
a tvrdošijná jako peklo žárlivost.
Její zář
je zář ohně a plamenů.

Bohuslav Martinů (8. prosince 1890, Polička – 28. srpna 1959, Liestal, Švýcarsko) patří mezi nejrespektovanější hudební skladatele 20. století. Jeho umělecký vývoj poznamenala řada stylů – impresionismus, neoklasicismus, expresionismus i jazz. Dospěl však k ryze osobitému vyjádření a výrazně ovlivnil mnohé své žáky (Vítězslava Kaprálová, Jan Novák). Skladbu studoval nejprve jako samouk a u Josefa Suka na Pražské konzervatoři. Ve studiu skladby pokračoval v Paříži u Alberta Roussela. Francouzské umění mu imponovalo svým řádem a vytříbeností. Inspirovala jej

hudba Pařížské šestky a především Igor Stravinskij, který Martinů přivedl ke komponování skladeb čerpajících z lidové tematiky. Základem mnohých jeho neoklasicistních děl se stala forma concerto grosso. V USA usiloval o nové lyrické ztvárnění, v jeho tvorbě nabyl na důležitosti fantazijní prvek. Symfonie z válečného období komponované pro americké orchestry vynikají logickým uspořádáním celku a rytmickou svěžestí. Smysl pro formu třibil i v pozdějších dílech s bohatým fantazijním rozměrem (*Symfonické fantazie, Fresky Pierra della Francesca*). V posledních letech svého života se Martinů obracel k základním otázkám lidské existence, což je patrné například v *Řeckých pašijích* a čtvrtém klavírním koncertu *Inkantace*. Zemřel roku 1959 ve švýcarském Liestalu.

Nový Špalíček, H. 288 (1942), cyklus osmi písní na texty moravské lidové poezie s doprovodem klavíru, zazní dnes v úpravě Jiřího Temla z roku 2013. Teml (*1935) je všestrannou hudební osobností, vedle skladatelské činnosti se věnuje práci v rozhlase, hudební kritice a působí v Nada-ci Bohuslava Martinů. Temlova instrumentace pro smyčce a dechy věrně zachovává charakter původního díla včetně charakteristických harmonických postupů a spojů. V porovnání s Kaprálovými *Uspávkami*, kde orchestr a zpěvní part tvoří dvě odlišné vrstvy, postupují zde tyto složky převážně syrytmicky a fungují kompaktně. Základem orchestrálního doprovodu je čtyřhlas. Skladatel šetří artikulací i dynamikou, důsledně dodržuje rytmickou pulsaci Martinů. Časté střídání metra vytváří (podobně jako v *Uspávkách*) svěží rytmické napětí.

Václav Kaprál (26. března 1889, Určice u Prostějova – 6. dubna 1947, Brno) proslul jako skladatel, klavírista, pedagog, sbormistr, publicista, editor a organizátor hudebního života v Brně. Kompozici studoval nejprve u Leoše Janáčka v Brně, později u Vítězslava Nováka v Praze. Na svá školní léta vzpomíná se slovy: „*Během mých školních let se někdy stávalo, že jsem místo hodiny zmizel někam do nedalekých polí a lesů... Nikdy jsem neztratil tuto spontánní lásku k přírodě a považuji chvíle strávené v ní za své nejkrásnější. V přírodě jsem našel mnoho inspirace pro svoji hudbu a právě odtud pramení její intimní charakter.*“ Kaprálovo bohaté skladatelské dílo čítá skladby orchestrální, komorní, písně i sbory. Je označován jako mistr hudební miniatury, což je nejvíce patrné v jeho klavírní a komorní tvorbě. Neméně významná byla jeho pedagogická činnost, působil na hudební škole v Králově Poli, Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a brněnské konzervatoři. Společně s Ludvíkem Kunderou byli zakládajícími členy Klubu moravských skladatelů a rovněž koncertními spoluhráči. Kaprál přispíval do několika periodik (*Hudební rozhledy, Rovnost*) a věnoval se také psaní slovníkových hesel. Roku 1942 byl pro odbojovou činnost svého bratra zatčen gestapem a vězněn v internačním táboře ve Svatobořicích u Kyjova, odkud se s podlomeným zdravím vrátil až v květnu 1945. O dva roky později zemřel na rakovinu.

Uspávanky na slova slovenské lidové poezie pro střední hlas a malý orchestr zkomponoval Kaprál roku 1932. Skladbu příznačně dedikoval *Památce mamincině*. Celkem šest ukolébavek attacca doprovází komorní orchestr. Text

je zhudebněn sylabicky. Harmonie vycházejí z folklórních inspirací, proměnlivé metrum napomáhá udržovat rytmické napětí. V první uspávance *Búvaj že mi, búvaj* zaujme výrazná melodická figura v doprovodu, který v závěru ústí do instrumentální mezihry uvozující druhou uspávanku *Usni, Anka, usni*. Nástrojové skupiny v doprovodu postupují v rytmickém unisonu, je přítomno několik vrstev, které však nezastiňují zpěv, především díky proměnlivé dynamice. Závěrem se sazba zjednodušuje, aby mohlo vyniknout basklarinetové sólo na počátku třetí uspávanky *Zomrela mi mamička*. Basklarinetový part se postupně transformuje do jakési prodlevy, sólo zaznívá i v závěru miniatury, ovšem v jiné melodii. Charakteristický dvaatřicetinový pohyb provazuje tuto uspávanku s následující *Keby Pan Boh chodzil*. Nekomplikovanost zpěvního partu dává vyniknout nápadité instrumentaci, basklarinetové sólo se v reminiscenci ozývá v závěru. V páté uspávance *Ťap, ťap, ťapušky* a závěrečné šesté *Haja že mi, haja* se znovu navrácí melodická figura z úvodní *Búvaj že mi, búvaj*.

Ondřej Kyas (*1979 Boskovice) je zakladatelem a dvorním skladatelem Ensemble Opera Diversa. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity vystudoval český jazyk a muzikologii. Ve spolupráci s libretistou Pavlem Drábkem pro soubor vytvořil čtyři celovečerní opery a zhruba dvě desítky minioper. Nová autorská opera těchto tvůrců *Čaroděj a jeho sluha* v režii Kristiany Beleredi zazní premiérově 29. 10. 2016 v MEZ Židenice. Kyas je rovněž autorem několika instrumentálních a vokálně-instrumentálních kompozic, často s duchovním zaměřením (*Introitus* pro smyčcový or-

chestr, *Magnificat*, *Te Deum laudamus*). Za klíčové dílo lze považovat zhudebnění středověké sekvence *Stabat Mater* pro orchestr, varhany, sóla a dva sbory s využitím prostoroového uspořádání těles i pohybu instrumentalistů v chrámové lodi. Nepřehlédnutelná je skladatelova dovednost ve zhudebnění jakéhokoliv textu, což se nejvýrazněji projevuje v jeho operní tvorbě. Jakkoliv je Kyasova hudba současná, zůstává přístupná, srozumitelná a nezřiká se emotivní rovinou.

Jan Novák a latinské inspirace

Adjektivum „*vernalis*“, tedy „jarní“, bylo příznačným znakem nejen Novákovy tvorby, ale i charakteru jeho osobnosti, jak vzpomínají jeho přátelé. Jan Novák byl doslova dítětem jara; narodil se totiž v Nové Říši 8. dubna 1921. Optimismus, nadhled a lehkost, které si dokázal udržet i v těžkých etapách života, se promítají do názvů jeho skladeb: *Ioci vernaes - cantiones lasciviores voce gravi decantandae symphoniacis VIII nec non avibus in taenia sonora captis succinentibus* (Jarní žerty - lascivní žertovné jarní písně pro bas s doprovodem osmi nástrojů a ptáky pochytané na zvukovou pásku, 1964), *Vernalis temporis symphonia* (Jarní symfonie, 1982) nebo ***Choreae vernaes pro flétnu a klavír, nebo flétnu a kytaru*** (Jarní tance, 1977) později přepracované do verze s doprovodem smyčcového orchestru. Právě tuto verzi *Choreae vernaes*, pro sólovou flétnu, smyčcový orchestr, a harfu s celestou nebo klavír z roku 1980 máme nyní možnost slyšet. Flétna patřila mezi oblíbené nástroje Jana Nováka především z toho důvodu, že se pro ni rozhodla jeho dcera Clara. S trochou nadsázky

můžeme říci, že to byly právě drobnější flétnové, kytarové a sborové skladby, které u nás o Janu Novákovi udržovaly povědomí v období po emigraci v r. 1968, kdy jeho jméno bylo na seznamu nežádoucích autorů. *Choreae vernaes* vznikaly koncem devítiletého pobytu Jana Nováka s rodinou v italské Riva del Garda, v okouzlujícím prostředí stejnojmenného jezera. Jsou impresemi prchavých antických reminiscencí stále přítomných v místní kultuře. Nezaujatému posluchači by se mohlo vybat Debussyho *Preludium k Faunovu odpoledni*, do kterého místy prosakuje Janáček. Skladba pluje na vlnách volné tonality, případné modality. Cyklus má navzdory názvu spíše melancholický a snový charakter, což je do značné míry zapříčiněno i tím, že všechny věty začínají v mírném tempu a teprve jako kontrastní prvek se objevuje následná rychlejší část. Živelná interpolace, která se v závěrečné větě objeví hned dvakrát, používá Novákovy oblíbené jazzové rytmy a vrací ho zpátky k jeho učiteli Martinů.

K latinskému jazyku se Jan Novák obrátil ve své tvorbě poměrně záhy. Jakoby u klasického jazyka a jeho kultury hledal nezpochybnitelné a nadčasové hodnoty. Pro mladého skladatele byla latina velmi blízkým jazykem, dokonce bychom mohli říci, že pod jejím vlivem vyrostl. Jak v klášterní škole premonstrátského kláštera v Nové Říši, tak později na jezuitském gymnáziu ve Velehradě byla latina přirozenou součástí výuky. Poprvé se latinského textu z vulgáty a Písně písní zhostil v roce 1947. ***Carmina Sulamitis*** pro mezzosoprán a klavír nebo malý orchestr zazněly v témže roce na skladatelském fóru Berkshire Music Centre v Tanglewoodu,

kde Novák studoval u Aarona Coplanda a po skončení letních kurzů se přesunul do New Yorku za Bohuslavem Martinů. Cyklus je rozdělen do 7 částí, které jsou dvěma instrumentálními mezihrami dále rozděleny na tři větší díly.

Jan Novák vlastně nikdy český text nezhudebnil (nepočítáme-li *Zaklínadlo na bolavou nohu* pro Břetislava Bakalu, které ovšem „magický“ text v češtině zhudebňuje retrográdně). Jan Novák latinsky plynule hovořil (a to často i se členy rodiny), překládal z latiny i do latiny, psal básně, studoval zákonitosti tohoto jazyka, dokonale ovládal teorii časoměrného verše a prozodických stop. Ve svém nadšení se vypravoval až k pramenům, antickým gramatikům a rétorikům. Znal a oceňoval jak Cicerona, Quintiliana a Donata, tak Augustina, Michaela Praetoria a Francisca Salinase. Miloval a zhudebňoval nejen lyriky Horatia a Catulla, ale také Vergilia, Tibulla, Phaedra, Seneku, Martia, Ambrosia, Archipoetu či Pontana.

Vrcholem Novákova studia klasického jazyka byl teoretický spis o zhudebňování latiny *Musica poetica Latina: De versibus Latinis modulandis*, vydaný až v roce 2001 mnichovským profesorem klasické filologie a Novákovým dobrým přítelem, Wilfriedem Strohem. V tomto spise se Novák (jak jinak než latinsky) vyrovnává nejen s hudebně-lingvistickými prohrěšky svých kolegů I. Stravinského, C. Orffa, B. Brittena nebo H. W. Henzeho, ale také se svými teoretickými vzory, zejména s Horatiem a Burmeisterem. Kromě spisu *De arte poetica* Horatia Novák uchvátil také svými *Ódami*. V roce 1973 komponuje v italském exilu cyklus na jejich texty, který nazývá ***Odorum concentus***. Parado-

xem tohoto cyklu je, že se jedná o instrumentální hudbu, jejíž rytmus vychází ze střídání přízvučných a nepřízvučných slabik v ódách. Metricko-rytmická i formální stránka každé věty vycházejí z metriky konkrétní latinské strofy, která je vepsána do záhlaví každé zhudebněné části. Cyklus pěti částí je určen smyčcovému orchestru a trvá zhruba 13 minut. Na příkladu první věty *Iam satis terris* Novák v korespondenci Evženu Zámečnickovi vysvětluje metodu práce použitou v *Odorum concentus*. Po formální stránce se tato věta skládá z trojího opakování sapfického verše (2 1 2 2 2 / 1 1 2 1 2 2) ukončeného veršem adónským. Dlouhou slabiku přepisuje jako čtvrtovou hodnotu, krátkou jako osminovou. Sám k tomu říká: „*Přepisoval jsem tu metriku v tomto koncertě tímto primitivním způsobem, jak už to dělali humanisté, ale dá se to dělat taky jinak*“. Jak „jinak“ měl ukázat cyklus *Odorum concentus II*, k jehož zkomponování už bohužel nedošlo.

Martin Flašar

ENSEMBLE OPERA DIVERSA NA PODZIM 2016

Site-specific minifestival Ensemble

Opera Diversa: 26. 10. – 2. 11. 2016

Na přelomu října a listopadu 2016 se brněnský soubor představuje v různých podobách na několika méně známých či otřelých místech Brna.

V převážně činoherní a vážné rovině se nesou úvodní dvě Drábkovy hry *Everyman čili Kdokoli* a *Leviatan*, pro které napsal Ondřej Kyas několik písní v komorní úpravě. Protože diversní minifestival si dává za cíl prozkoumat neobvyklá prostředí, tyto hry v režii Tomáše Studeného budou uvedeny v podzemních prostorách Labyrintu pod Zelným trhem v Brně 26. října.

Na 29. října je připravena premiéra komorní celovečerní opery Ondřeje Kyase na libreto Pavla Drábka s názvem *Čaroděj a jeho sluha*, napsaná na míru třem protagonistům, vstupujícím do několika rolí. Lucie Kašpárková je skutečná prima donna Ensemble Opera Diversa, nyní však již, stejně jako její kolegové Jan Štáva a Ondřej Koplík, etablovaná na domácích operních scénách. Poprvé se v roli diversního režiséra představí Kristiana Belcredi, autorkou scénografie je stejně jako v případně všech předchozích diversních produkcí Sylva Marková. Záslouhou studentského projektu Ztichlé budovy se z tovární budovy MEZ v Brně-Židenicích stala pozoruhodná příležitostná hudební scéna, v případě opery *Čaroděj a jeho sluha* budou velkorysé prostory bývalé továrny využity k arénovému uspořádání hlediště a celkově

atypickému prostorovému řešení.

Velice emotivní *14. symfonii* Dmitrije Šostakoviče uvedl Ensemble Opera Diversa už v listopadu loňského roku v Domě umění. Poslední říjnový den roku 2016 však Šostakovičovy písně o smrti zaznějí poprvé v unikátních a syrových prostorách kaple bývalé káznice na Cejlu. Sólových partů se zhostí opět Lucie Kašpárková a Jan Štáva, Ensemble Opera Diversa a OK Percussion Duo diriguje Gabriela Tardonová.

Minifestival završí provedení requiem, jednoho z nejkrásnějších děl Adama Michny z Ottradovic, a to v den Památky všech věrných zemřelých. Komorní sbor Versus vystoupí spolu s hráči na historické nástroje ze souboru Ritornello pod vedením Michaela Pospíšila v nedávno nově zpřístupněném kostele sv. Josefa na Josefské ulici.

26. 10., 21.00

Labyrint pod Zelným trhem, Zelný trh 21, Brno

Pavel Drábek | Ondřej Kyas:

Everyman čili Kdokoli a Leviatan

režie Tomáš Studený

scénografie Tomáš Studený a Sylva Marková

Jiří Bartoň a Otakar Blaha

komornní orchestr Ensemble Opera Diversa

29. 10., 17.00

MEZ Židenice, Jílkova 126, Brno

Ondřej Kyas | Pavel Drábek: *Čaroděj a jeho sluha*

režie Kristiana Belcredi, dirigentka Gabriela Tardonová,

scénografie Sylva Marková

Lucie Kašpárková, Jan Štáva, Ondřej Koplík

komorní orchestr Ensemble Opera Diversa

31. 10., 19.00

Káznice, kaple, Bratislavská 68, Brno

Dmitrij Šostakovič: *14. symfonie*

Lucie Kašpárková, Jan Štáva, dirigentka Gabriela Tardonová

Ensemble Opera Diversa a OK Percussion Duo

2. 11., 20.00

Kostel sv. Josefa, Josefská ulice, Brno

Adam Václav Michna z Otradovic: *Requiem*

Michael Pospíšil a Ritornello, Ensemble Versus

Další projekty Ensemble Opera Diversa

14. 11., 19.00

Reduta, Divadelní sál

Ondřej Kyas | Pavel Drábek:

Dýňový démon ve vegetariánské restauraci

režie Tomáš Studený, dirigentka Gabriela Tardonová,

scénografie Sylva Marková

Lucie Kašpárková, Hana Škarková, Jan Štáva a Jakub Tuček

1. 12., 19.00

Reduta, Mozartův sál

Muž a žena v loďce

(Barber, Hindemith, Kaprál, Kyas, Petrželka)

Lucie Kašpárková soprán, Roman Hoza baryton, MILOSLAV

IŠTVAN QUARTETT

S premiérou madrigalů Ondřeje Kyase

Ensemble
**OPERA
DIVERSA**
OPERA / HUDBA / MEDVĚD / ZEMĚTŘESNÍ

Podpořte nás, číslo účtu 205149060/0300. Děkujeme!

www.operadiversa.cz

OPERA+

BRNO
MĚSTO
HUDBY

 SolidVision

MINISTERSTVO
KULTURY

B | R | N | O

Koncert se uskutečňuje za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR a statutárního města Brna.